

N:o 153.

Af herr **E. G. H. Åkerlund**, om *skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om inskränkning uti aktiebolags rätt till förvärf af fast egendom å landsbygden.*

Riksdagen har i skrifvelse af den 11 maj 1894 anhållit, det Kongl. Maj:t måtte låta utreda, i hvilken mån bolags förvärf af jord-egendom inom våra norra län bidragit till de sjelfständiga jordbrukarnes minskning, samt att Kongl. Maj:t täcktes framlägga förslag till åtgärder, som kunna påkallas för bibehållandet af den sjelfegande allmogen i samma trakter, och man eger ju därför förhoppning, att Kongl. Maj:t fortast möjligt skall förelägga Riksdagen förslag till de åtgärder för ändamålet, hvilka numera äro möjliga. Men ringa utsigt lär finnas, att statsmagternas alla bemödanden för vare sig den sjelfegande jordbrukande befolkningens bibehållande eller förökning inom våra norra län skola krönas med framgång, så länge det mäktiga hinder emot hvarje verklig förbättring af tillståndet der uppe, nemligen fastighetsaktiebolagsväldet, fortfar att gripa omkring sig. Ifrågavarande aktiebolags städse tilltagande magt gifver för visso anledning till berättigade farhågor i flera afseenden, och då jag vågar hysa förhoppning derom, att statsmagterna vida kraftigare än hittills skola söka främja den mindre, sjelfegande jordbrukareklassens tillväxt, samt anser, att med eganderätt till jordegendom äfven bör följa personligt ansvar, och då jag håller på lagens bud, det utländsk undersåte, som ej erhållit svensk medborgarrätt, icke är berättigad att utan Kongl. Maj:ts tillstånd förvärfva och besitta fast egendom i riket, må det ursäktas mig, att jag vågar taga Riksdagens uppmärksamhet i anspråk för de sociala och mähända äfven politiska faror, fastighetsaktiebolagens växande välde å vår landsbygd helt visst kan medföra.

Aktiebolagsinstitutionen har alldeles icke fört utvecklingen fram mot det med århundradets frihetssträfvanden enligt uppgift åsyftade målet: proletariats minskning och de sjelfständiga medborgareklassernas ökning inom samhällena, utan tvärtom verkat i alldeles motsatt riktning, i det den genom samlade kapital skapade storindustrien förlamat eller alldeles krossat den mindre industrien och handtverkerierna, hvarigenom ock betydlig inskränkning i de personliga arbetsgifvarnes antal uppstått och allt större arbetareskaror hopats på några fåtal platser för utförande af arbeten åt nära nog oansvariga och okända arbetsgifvare, hvarjemte samma institution i hög grad möjliggjort en massa mer eller mindre sunda och redbara affärer, hvarigenom kapitalen samlats på allt färre händer. Men då densamma ändock utgjort den kanske förnämsta drifvedern för vår tids storartade utveckling i fråga om industri, kommunikationer och dylikt samt blifvit nära nog oumbärlig vid sådana företags åvägbringande af större omfattning, och då den ej, tillämpad för sådana ändamål, så för all framtid kan klafbinda allt och alla inom stora delar af landet som de aktiebolag, hvilka ega större jordegendomar, torde man böra finna sig deruti, att aktiebolag fortfarande komma att finnas och nybildas för idkande af industriel rörelse, kommunikationsleders åvägbringande och trafikerande och dylikt. Deremot synes mig aktiebolags rätt till besittning och förvärf af jordegendom af större omfattning innebära så ytterst betänkliga faror för svenska folkets framtida väl och oberoende af främmande inflytande, att densamma åtminstone ej borde få tillgodonjutas utan Kongl. Maj:ts för hvarje särskildt fall dertill lemnade medgifvande och i regeln endast till den omfattning, som finnes erforderlig till byggnadstomter för industriel verksamhet, kommunikationsleder, upplagsplatser och dylikt, ty just såsom innehafvare af större jordegendomar blifva aktiebolagen, särskildt för ett litet och svagt land som vårt, så synnerligen farliga genom sin kosmopolitiska karakter och permanens eller deras egenskap att ega bestånd långt utöfver en generations lifslängd.

Visserligen hafva icke endast aktiebolag, utan äfven enskilda personer och firmor täflat om att frånhända allmogen i våra egentliga skogsprovinser dess reelaste tillgångar — skogarna, men tvifvels utan kan man våga påstå, att det varit aktiebolagen, hvilka gått i spetsen för att afhända samma allmoge dess hemman och dermed dess sjelfständighet, helt visst i afsigt att behålla hvad de kommit öfver för all framtid, och den sorgliga gång, utvecklingen i följd deraf tagit inom stora delar af orterna norr om Venern och Mälaren, nemligen att större delen af den förut-

varande arbetsamma, förnöjda, varmt fosterländska och jemförelsevis lyckliga allmogeklassen i dessa gamla svenska bondebygder inom några få årtionden nedsjunkit till i bästa fall oftast alls icke afundsvärda bolagsarrendatorer och hufvudsakligen till vanliga daglönare, lär näppeligen stämman väl öfverens med den utveckling, vår tid kräfver. Och ehuru säkerligen skogsafverkningen der icke skulle hafva forcerats så, som under senare årtionden varit fallet, derest icke mäktiga konsortier omhändertagit densamma, samt därför ock inbringat mindre, än den nu gjort, torde tvifvels utan kunna ifrågasättas, huruvida icke vårt land skulle haft vida större och varaktigare gagn deraf, att dessa landskaps skogar och jordbruk i allmänhet kvarblifvit i allmogens ego och denna lemnats erforderligt bistånd för flottleders iordningsställande m. m. — åtminstone när kronans skogar deraf kunde haft gagn, då den allt framgent kunnat genom hufvudsakligen eget arbete tillgodogöra sig ständiga skogsinkomster och dymedelst förblifvit i stånd att förkofra sina jordbruk, bryta bygd i våra ödemarker och föra ett jemförelsevis lyckligt lif i egna hem, än det vi vunnit genom de storartade företag, hvarigenom denna allmoge allt för ofta nödgats sälla sig till det stora arbetareproletariat, hvilket jemte några förvaltare, köpmän och tjänstemän tyckas komma att inom kort nära nog uteslutande utgöra befolkningen inom stora delar af ifrågavarande landskap.

Jag vågar hysa någon förhoppning derom, att allvarliga bemödanden från statsmagternas sida att främja tillväxten af antalet sjelfegande jordbrukare äfven inom våra egentliga skogslandskap nog skulle krönas med framgång uti de orter, hvarest aktiebolag icke hunnit tillskansa sig stora områden, men å andra sidan fruktar jag, att, der så är fallet, alla bemödanden i det afseendet skola visa sig fåfänga, ty aktiebolagen äro ju tillförsäkrade eganderätt till sina gods för all framtid, och numera äro så många utländska undersåtar intressenter i skogsaktiebolag här i landet, att vi helt visst skulle komma att stå oss slätt, derest vi till landets båtnad sökte åvägabringa ändringar uti de förmåner, hvilka varit och äro sådana aktiebolag tillförsäkrade.

Allt tyder ock derpå, att, derest aktiebolags förvärf af jordegendom i riket icke snart hejdas af statsmagterna, dessa bolag, efter hand som jordvärdet aftager och räntefoten sjunker, vida mera än hittills varit fallet, skola sträcka sina långa armar vidt utöfver Norrlands, Dalarnes och Vermlands gränser och äfven då föröda den fria allmogen. Vi se ju, huru Kongl. Maj:t litet emellan under senaste tid fastställt den ena

bolagsordningen efter den andra för betydliga fastighetsaktiebolag inom olika delar af landet.

I mellersta och södra delarne af vårt land har helt säkert ganska allmänt antagits, att den nya lagen om egostyckning, hemmansklyfning och jordafsöndring skulle vara egnad att delvis häfva de missförhållanden, som aktiebolags, bolags och firmors förvärf af allmogens hemman och skogar i våra norra län förorsakat, hvarför man der något förvånades öfver den välvilja, hvarmed denna lag emottogs af skogsaktiebolagsintressenter såväl som ock af tidningar, hvilka tyckas stå trävarurörelsen nära. Ledsamt nog har jag först sent omsider fått anledning förmoda, det välviljan mot den nya lagen i allmänhet icke just härrörde från önskan att inom de orter i Norrland, hvarest trävarurörelsen slagit under sig nära nog all jord, som tillhörde enskilde, åter se ett fritt och burget bondestånd uppkomma, utan fast hellre deraf, att lagen i fråga är egnad att mildra den ovilja, hvarmed skogsbolagens tilltagande välde numera åses, dels, såsom jag af aktade opartiske män från Norrland blifvit påvisad, i stället för att främja hvad med densamma särskildt för Norrland åsyftats, eller botandet i någon mån af de skador, ett mera än femtioårigt utrotningsarbete emot dessa bygders allmoge förorsakat, säkerligen skall komma att verka i rakt motsatt rigtning. I följd af den nya lagen komma nemligen spekulanter på den kvarvarande allmogens egendomar i den ytterst angenäma ställningen att kunna utan omvägar erbjuda de utsedda offren att behålla hvad af hemmanens inegor jemte husbehofsskog dessa helst åstunda, och sådana fördelar jemte en god del kontanter för den sålda skogsmarken skola helt visst hafva till följd, att många af de i närheten af eller inom skogsbolagens egovälden kvarvarande hemmansegarne, hvilka tillförene alldeles icke tänkt på att afyttra sina reelaste tillgångar — skogar och betesmarker — komma att gå i fällan, utan att betänka, huru lätt de erhållna penningarna gå dem ur händerna eller huru hardt när omöjligt det är att der uppe vara oberoende jordbrukare utan skog till afsalu. När så är förhållandet, synes det mig så mycket angelägnare att stäfja fastighetsaktiebolagens städse växande välde, och väl vore äfven, derest bolag och firmor, hvilka ganska visst verkat i samma olyckliga rigtning inom våra norra län som aktiebolagen, ginge litet varsammare till väga mot småbönderna der uppe, än hvad kanske hittills ofta varit fallet, men den faran är åtminstone icke till finnandes i fråga om dem tillhörig jordegendom, att densamma, såsom det kan vara fallet med aktiebolags gods, nära nog kan anses

frånhand Sveriges folk för all framtid, ty firmor och bolag upplösas ju ganska lätt, hvarvid deras jordegendom byter egare. Att inom våra skogsprovinser tillfällen beredas för arbetare att kunna förvärfva egna hem å sådana platser, der rikliga arbetstillfällen finnas, är ju lika viktigt, som att sådant sker i öfriga delar af landet, och för detta ändamål lär den nya lagen helt visst komma att visa sig gagnelig. Men i likhet med Konungens befallningshafvande i Norrbottens län vågar jag antaga, att skogsaktiebolagen skola finna med sin fördel förenligt att för all framtid söka från odling och kultur undanhålla de ofantliga odlingsbara områden, hvilka i allmänhet äro till finnandes inom deras egovälden. Skulle likväl några försäljningar af odlingsmarker från skogsbolagens gods ifrågakomma uppe i våra nordligaste län, håller jag före, att sådana jordupplåtelser, såsom helt visst blifvande i saknad af all skogstillgång för afsalu och tillräckliga beten, lika litet skola gynna tillväxten af en sjelfständig hemmansegareklass derstädes, i stånd att föra en dräglig tillvaro, som om staten för främjande af detta viktiga ändamål upplåter odlingsbara jordbitar utan skog öfver husbehof och utan beten till hugade spekulanter; ty beröfvad möjligheten att erhålla del af hvad naturen sjelf anvisat Norrlands allmoge till ersättning för ett kärft klimat och en mången gång otacksam jord, nemligen delaktighet i dervarande skogstillgångar, skall en sådan sjelfegande befolkning inuti landet, långt från arbetscentra, icke blifva annat än ett bofast proletariat, och bunden som den vore af hem och familj, skulle den blifva vida sämre lottad än s. k. lösa arbetare samt helt underkastad närmaste skogsegare för hvad den för sin utkomst komme att behöfva utöfver hvad jordbruket der uppe kunde afkasta. Men utom den sociala och — i fråga om jordbruket — ekonomiska tillbakagång, som följt de flesta skogsaktiebolag i spåren, finnes ett annat, kanske ännu viktigare skäl emot aktiebolags jordförvärf i riket, nemligen det, att stora områden af Sveriges jord, utan att vi kunnat hålla någon kontroll deröfver, redan öfvergått till utlänningar och än mera när som helst kan blifva utländsk egendom, om ock aktiebolagen fortfarande kallas svenska.

Man bör nog icke ställa sig likgiltig emot det oerhörda inflytande på såväl politiska som kommunala val och angelägenheter, utlänningar såsom jordegare i stor skala kunna utöfva i ett så litet och svagt land som vårt; det är ju ock bekant, att vi redan mer än en gång måst »stoppa pipan i säcken», fastän vi ostridigt haft rätten på vår sida i tvister med stormagters undersåtar, som här i riket drifvit rörelse. Vi

offra årligen stora summor för att kunna förhindra fiendens inträngande i landet, men åse på samma gång med största lugn, huru allt större sträckor af Sveriges jord, hvilken ju ändock utgör sjelfva grunden för vår tillvaro som fri stat med ett fritt folk, måhända för all framtid frånhändas Sveriges folk och öfvergå till juridiska personer, hvilka ju kunna utgöras af affärsmän, tillhöriga hvilken nation som helst. Kan sådant vara välbetänkt?

Jag vet mycket väl, att det kan anföras mer än ett ganska talande skäl för bibehållande af aktiebolags rätt att besitta och förvärfva jordegendom i riket, men huru giltiga sådana skäl än må förefalla, så kunna desamma enligt min tanke i ingen mån motväga de faror för vår sociala utveckling och vårt oberoende, hvilka synas mig förenade med aktiebolags ständigt ökade förvärf af jordegendom i vårt land, hvarför jag vördsamt hemställer,

att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t ville anhålla, det Kongl. Maj:t vid den utredning, hvarom Riksdagen i sin skrifvelse n:o 119 af den 11 maj 1894 i underdånighet hemställt, särskildt täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke, till tryggande af vårt lands sunnda utveckling och vårt oberoende af främmande inflytande, inskränkning uti aktiebolags rätt till förvärf af fast egendom å vår landsbygd finnes erforderlig, och att, derest Kongl. Maj:t pröfvar så vara fallet, Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och förelägga Riksdagen förslag till lagstiftning härför.

Stockholm den 18 februari 1897.

E. Åkerlund.